
اندیشمندان علوم اجتماعی و انقلاب اسلامی ایران

تدوین و ترجمه: دکتر محمدباقر خرمشاد

www.ketab.ir

اندیشمندان علوم اجتماعی و انقلاب اسلامی ایران /
تدوین و ترجمه محمدباقر خرمشاد. -- تهران:
مرکز بازشناسی اسلام و ایران (انتشارات باز)،
۱۳۸۴.
۱۵۲ ص.

ISBN: 964-8418-17-9: ۱۴۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه.

۱. ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷. --
علل. ۲. ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۵۷ --
-- اوضاع اجتماعی. ۳. روحانیت -- ایران --
فعالیت‌های سیاسی. ۴. شیعه -- ایران -- تاریخ.
الف. خرمشاد، محمدباقر، ۱۳۴۲ - ، مترجم. ب.
عنوان.

۹۵۵/۰۸۳

DSR ۱۵۵۱/۴م

۱۳۸۴

م ۸۳-۴۳۱۴۴

کتابخانه ملی ایران

مرکز پژوهش‌های اسلامی ایران

اندیشمندان علوم اجتماعی

و انقلاب اسلامی ایران

محمدباقر خرمشاد

شمارگان: ۲۰۰۰

نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۴

شماره نشر: ۱۲۵

قیمت: ۱۴۰۰ تومان

ناشر: انتشارات باز

شابک: ۹۶۴-۸۴۱۸-۱۷-۹

تهران: فلسطین شمالی،

ساختمان ۲۵۵، طبقه دوم

کد پستی: ۱۴۱۶۷-۵۳۴۹۶

تلفن: ۸۸۸۹۸۹۴۹-۸۸۸۹۵۳۸۶

دورنگار: ۸۸۸۹۸۹۴۸

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست مطالب

۷ → مقدمه مترجم

۱۰ → (۱) استبداد نظامی

موريس دوورژه

۱۴ → (۲) شاه، مردم و ارتش

ريمون آرون

۱۹ → (۳) آرامش شتر مرغی

ريمون آرون

۲۴ → (۴) پیامبر بی سلاح

ريمون آرون

۲۸ → (۵) انبار باروتی به نام اسلام

ميشل فوکو

۳۳ → (۶) فرهنگ اسلامی سلاح مردمی در انقلاب ایران

لیلی عشقی

۵۵ → (۷) اسلام و انقلاب در ایران

کریستیان برومبژه

۸۹ → (۸) نفی غرب و استراتژی هویتی در ایران

نوشین یآوری

۱۱۸ → (۹) مردم‌شناسان نزد آیت‌الله‌ها

ژان پیر دیگرارد

۱۳۳ → (۱۰) ایران: تشیع و انقلاب

الیویه روا

مقدمه مترجم

هنگامی که در اوائل دهه هفتاد شمسی (نود میلادی)، در جستجوی منابع برای نوشتن پایان‌نامه کارشناسی ارشد (D.E.A) خود در فرانسه بودم، در کمال تعجب به مقالاتی از موریس دوورژه، ریمون آرون و میشل فوکو درباره انقلاب اسلامی ایران دسترسی یافتم که برایم بسیار جالب توجه و مهم بود. به قول استاد راهنما، این که توانسته بودم مقالاتی از فوکو، که به تعبیر ایشان خود یک monument (یک اثر تاریخی با ارزش، ماندگار و با شکوه) یابم، گامی بزرگ در نوشتن پایان‌نامه‌ای خوب محسوب می‌شد. هر چند ارزش موریس دوورژه و ریمون آرون در ایران و فرانسه، کمتر از فوکو نبود. در همان زمان، به نظرم رسید که ترجمه این آثار می‌تواند برای خوانندگان ایرانی نیز جالب و دلپذیر باشد. پس از آن، یافتن گنجینه‌ای از آثار ارزشمند ایران‌شناسان فرانسوی درباره انقلاب اسلامی ایران، افق‌های جدیدتری فرارویم گشود، که ترجمه آنها را نیز مفید و مؤثر یافتم.

شاید یکی از دلایل اهمیت انقلاب اسلامی ایران برای جهانیان، خصوصاً غربی‌ها، این باشد که این انقلاب در زمانی مناسب و خاص، از مکانی مهم و استراتژیک، دارای پیامی حیاتی و متناسب با نیازهای زمانه بود. در نتیجه هر سه، یعنی تلاقی به موقع فضای زمانی، مکانی و محتوایی، انقلاب اسلامی ایران علاوه بر ایرانیان برای جهانیان نیز اهمیتی فوق‌العاده یافت. شاید اگر این انقلاب چند سال قبل یا بعد از زمان وقوع، یا در یکی از کشورهای اسلامی و با پیام و محتوایی متفاوت از پیام و محتوای موجود اتفاق می‌افتاد، این چنین بازتاب و انعکاسی پیدا نمی‌کرد.

موریس دوورژه، رژیم شاه در ایران را یک رژیم استبدادی از نوع استبداد جمعی یا استبداد نظامی (ارتش) ارزیابی می‌کند. ریمون آرون نیز در مقاله نخست خود، تکیه‌گاه اصلی رژیم شاه را، ارتش و نه مردم می‌داند. او توصیف می‌کند که شاه

هیچ‌گاه مردمی نبوده و به همین دلیل همیشه باید به ارتش امید می‌بسته است، خصوصاً در روزهای آخر حرکت انقلابی مردم ایران که بسیار متزلزل شده بود. آرون در مقاله دوم، بیشتر به عنوان یک استراتژیست جلوه می‌کند، جایی که تلاش دارد تا نشان دهد که اثر و بازتاب منطقه‌ای یک انقلاب اسلامی پیروز چه خواهد شد. در فضای جنگ سرد، او از دست رفتن ایران را برای آمریکا و غرب، خطری عظیم و برای شوروی موفقیتی مهم توصیف می‌کند. در مقاله سوم، آرون می‌کوشد تا نشان دهد که در جریان انقلاب اسلامی ایران، چگونه و چرا برخلاف گفته ماکیاول، یک پیامبر بی‌سلاح، یعنی امام خمینی، توانست بر یک ارتش عظیم و قدرتمند، یعنی ارتش شاه، پیروز شود. «انبار باروتی به نام اسلام» تنها مقاله‌ای از فوکو درباره انقلاب اسلامی ایران است که تاکنون ترجمه نشده است. فوکو در این مقاله می‌نویسد که چگونه اسلام، یا به عبارت بهتر، جریان مذهبی توانست بر موانعی همچون ارتش آمریکایی‌ها، چهره‌های نسبتاً موجه نظیر بختیار و رقابت گروه‌های انقلابی رقیب غلبه کرده و خارج از الگوهای انقلابی متداول و مشهور، حرکت انقلابی مردم ایران را به پیروزی رساند. حال پس از پیروزی، اسلام انقلابی ایران می‌تواند انبار باروت بزرگتری به نام جهان اسلام را، با ظرفیت و توان صدها میلیون انسان، در معرض انفجار قرار دهد. لیلی عشقی، سلاح اصلی مردم بی‌سلاح ایران در انقلاب علیه رژیم قدرتمند شاه را، فرهنگ اسلامی آنان می‌داند و به تحلیل این مهم در خلال یک مقاله نسبتاً مفصل می‌پردازد. کریستیان برومیرزه نیز با هدف ارائه یک تحلیل چند بعدی از چرایی انقلاب اسلامی ایران، پس از شرح چگونگی دو بحران عظیم و خطرناک در طول حکومت پهلوی‌ها، بحران اقتصادی و خصوصاً بحران هژمونی (در تعبیر و برداشت گرامشی از آنان)، به توصیف نقش تعیین‌کننده اسلام شیعی در این انقلاب می‌پردازد که چگونه توانسته است به عنوان سمبل هویت ایرانیان، نیروی اعتراض آنها را در جریان انقلاب تشکیل دهد. او در جای جای جریان چند ماهه انقلاب اسلامی، رد پا و نشان اسلام شیعی را به تصویر می‌کشد. در «نفی غرب و استراتژی هویتی در ایران»، نوشین یآوری ضمن شرح چرایی و چگونگی نفی غرب در ایران، آن را به عنوان یک استراتژی هویتی برای ایرانیان ارزیابی کرده و آثار و تبعات این گونه از نفی غرب را در ایران بعد از انقلاب اسلامی تحلیل می‌کند. او نیز نقش «شکاف فرهنگی» در انقلاب اسلامی ایران را مهم و

حیاتی می‌یابد. ژان پیر دیگارد، ضمن مظلوم و غریب ارزیابی کردن رهیافت‌های مردم‌شناسانه در تحلیل انقلاب اسلامی ایران، سعی دارد با چنین رویکردی به تبیین این انقلاب پردازد. او نیز در نهایت، نقش تشیع در این انقلاب را برجسته ارزیابی می‌کند. در «ایران؛ تشیع و انقلاب» نیز اولیویه روا به شرح چگونگی و جزایبی ایفای نقش تشیع به عنوان موتور محرکه انقلاب اسلامی در ایران می‌پردازد. او نشان می‌دهد که چگونه ایران و تشیع به گونه تفکیک ناپذیری با یکدیگر هویت می‌یابند و تشیع در ایران، پس از طی مراحل نخستین شیعه سازی ایران از ۱۵۰۱ به بعد، توانسته است به شکل‌گیری یک روحانیت با تشکیلاتی فرا ملی و سلسله مراتبی منجر شود. روحانیتی که با وجود استقلال سیاسی و مالی و ساختار سلسله مراتبی قوی و جایگاه اجتماعی - مذهبی بسیار بالا، در نهایت می‌تواند در اتحاد با روشنفکران، خصوصاً روشنفکران مذهبی و ایدئولوژی ساز تشیع انقلابی، انقلاب اسلامی را سازمان داده، هدایت کرده و به پیروزی برساند.

در ترجمه فراروی، تلاش بسیار شده تا ضمن وفاداری به متن اصلی، روانی کلام و نوشتار نیز تضمین و تأمین شود. مترجم کمتر چیزی به نوشته اصلی افزوده است، جز در مواردی که با علامت [] توضیحات مختصری در داخل خود متن برای روشن تر شدن بحث آورده است. در مواردی نه چندان زیاد نیز با علامت [*] که گاه تعداد آنها به چند عدد می‌رسد، مترجم توضیحاتی را آورده است. توضیحاتی درباره آدرس مقاله ترجمه شده و نیز نویسندگان مقالات. آخرین نوع از افزوده‌ها به صورت پاورقی است در ابتدای هر مقاله.

ترتیب مقالات از نظم روزشمار (کرونولوژیک) تبعیت می‌کند: نخستین مقاله از موریس دورژه که در آخر تابستان ۱۳۵۷ و چند ماه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران نوشته شده و آخرین آن، که در پاییز ۱۹۹۲ در کتابی از الیویه روا منتشر شده است.

محمدباقر خرم‌شاد